

MEDIASAVODXONLIK GIBRID TAHDIDLARGA QARSHI HIMOYALANISH VOSITASI SIFATIDA

Mamadaliyeva Zulfizar O‘zJOKU magistranti

Annotasiya

Ushbu maqolada gibrud urush tushunchasi va tahdidlariga qarshi kurashishning ilmiy-nazariy asoslari umumlashtirilib tahlil qilindi. Shuningdek, kiber urush, past intensivlikdagi harbiy to‘qnashuvlar ssenariylar, global terrorizm, noqonuniy migratsiya, korrupsiya, etnik va diniy mojarolar, resurslar xavfsizligi, demografik muammolar, transmilliy uyushgan jinoyatchilik, globallashuv muammolari xususida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: *Gibrud urush, tahdid manbalari, psixologik xavfsizlik.*

Abstract

In this article, the concept of hybrid war and the scientific-theoretical basis of combating threats were summarized and analyzed. Cyber war, low-intensity military conflict scenarios, global terrorism, illegal migration, corruption, ethnic and religious conflicts, resource security, demographic problems, transnational organized crime, globalization problems are also discussed.

Key words: *Hybrid war, threat sources, psychological security.*

KIRISH

Gibrud urushda tahdidlar tushunchasi yangi aralashgan tahdid turi bilan qamrab olingan bo‘lib, ko‘pincha gibrud tahdid deb ataladi. “Gibrud tahdidlar” ko‘plab dushmanlik sharoitlari va niyatlarini birlashtiradi. Masalan, kiber urush, past intensivlikdagi harbiy to‘qnashuvlar ssenariylar, global terrorizm, noqonuniy migratsiya, korrupsiya, etnik va diniy mojarolar, resurslar xavfsizligi, demografik muammolar, transmilliy uyushgan jinoyatchilik, globallashuv muammolari va ommaviy qirg‘in qurollarining tarqalishi demakdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Globalashuv natijasida yuzaga keladigan xarakterli tendentsiyalardan biri bu xalqaro, mintaqaviy va milliy xavfsizlikka tahdidlarning noharbiy doirasini

ko'payishi bo'lib, ularning ba'zilari tubdan yangi sifatga ega. Urushning gibrud usullaridan foydalanish sharoitida tajovuz qurboniga aylangan mamlakat uzoq vaqt davomida axborot-kognitiv texnologiyalarga duch kelmoqda. Ushbu texnologiyalar davlatni, uning ichki holatini madaniy va dunyoqarash sohasiga maqsadli ta'sir ko'rsatish yo'li bilan, ijtimoiy ongga buzg'unchilik g'oyalarini kiritish, ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatni yomonlashuvi va muxolifat kuchlarini manipulyatsiya qilish orqali beqarorlashtirishga qaratilgan. Gibrud urushlar arsenaliga kamsituvchi iqtisodiy sanksiyalar, axborot urushi, milliy chegaralar perimetri bo'ylab va mamlakat ichkarisida "qaynoq nuqtalar" boshlanishi, "beshinchi ustun" ning faollashishi va terroristik harakatlar kiradi[1]. Gibrud urushning pirovard maqsadi – "rangli" inqilob uchun davlat hokimiyati institutlarini zaiflashtirishi va keyinchalik hokimiyat qo'g'irchoq hukumatga o'tishi bilan qonuniy rahbariyatning ag'darilishi uchun sharoit yaratishdir. Kosmos uchun kurashning noharbiy usullarining asosiy g'oyasi potentsial dushmanga dunyoning dasturlashtiriladigan qiyofasini o'rnatish va shu bilan uning boshqaruv tizimini bo'ysundirishdir. Gibrud urush paytida axborot ta'siri davlatning asosiy geosiyosiy salohiyatini - milliy mentalitet, madaniyat va odamlarning axloqiy holatini o'zgartirishi mumkin. Vaziyatning keskinlashuvi sharoitida maxsus bo'linmalar inqiroz zonasiga qo'mondonlik va boshqaruv organlarining asosiy obyektlari va axborot-kommunikatsiya infratuzilmasini nazorat qilishni o'z zimmasiga olish vazifasi bilan ko'chirilmoqda. Shu bilan bir vaqtda, rejalashtirilgan va rejadan tashqari jangovar tayyorgarlik mashg'ulotlari doirasida keng ko'lamli harbiy aralashuv ehtimoli namoyish etilmoqda. Kelgusida mojarolar zonasida "mahalliy militsiya" ning qurolli tuzilmalari tomonidan urush harakatlarini targ'ibot tadbirlari ko'lamini oshirish va kiber kosmosdagi qarama-qarshiliklarni tashkil etish bilan birgalikda uyushtirish va o'tkazish rejalashtirilgan. Qarama-qarshi tomon hududining bir qismi ustidan nazoratni qo'lga kiritgandan so'ng, uning yangi maqomini qonuniy ravishda mustahkamlash, siyosiy tuzilmasini o'zgartirish va doimiy qurolli kuchlarning bu yerdagi doimiy bo'linmalari bo'yicha chora-tadbirlar ko'rilmoqda.

NATIJARLAR

Hozirgi bosqichda gibrud tahdidlarning asosiy xususiyatlari :

- tahdidlar manbalari - davlatlar, xalqaro terrorizm, millatchi va diniy tashkilotlar, transmilliy uyushgan jinoyatchilik tuzilmalari, oligarxik klanlar;

- kelib chiqishi bo'yicha, gibril tajovuzning (davlatlar koalitsiyasi) maqsadli holatiga tahdid manbalari ichki va tashqi bo'lishi mumkin. Ichki tahdidlar davlatning jamiyatning dolzarb muammolari va vazifalarini samarali hal qila olmasligi, xavfsizligini ta'minlashi bilan bir qatorda har bir fuqaroning moddiy va ma'naviy rivojlanishidan kelib chiqadi. Ko'pgina davlatlarda zamonaviy sharoitlarda korruptsiya, davlatning va uning fuqarolari manfaatlari himoyasini, ijtimoiy-iqtisodiy munosabatlarning nomukammalligi va adolatsizligini ta'minlashi kerak bo'lgan uchala hokimiyat organlari o'rtasidagi tazyiqlar va muvozanat tizimining rivojlanmaganligi. Ushbu turdagi tahdid sirasiga kiradi. Bundan tashqari, milliy va diniy siyosatda qarama-qarshiliklarning mavjudligi, birlashtiruvchi milliy-davlat g'oyasining yo'qligi, qurolli kuchlar va huquqni muhofaza qilish organlarining zaifligi muhim rol o'ynashi mumkin.

Gibril tahdidlarning tashqi manbaalari:

- maqsadli mamlakat iqtisodiyotiga putur yetkazish, harbiy bosim o'tkazish, qo'poruvchilik ma'lumotlari va psixologik operatsiyalarni o'tkazish uchun o'z imkoniyatlaridan foydalanadigan davlat va nodavlat tuzilmalar;

- tahdidlar tarkibi, ularni ishlab chiqaruvchining imkoniyatlari va maqsadlari, shuningdek maqsadning zaif tomonlari bilan belgilanadi;

Gibril tahdidlarning aralash tabiati ularga nafaqat gibril urush uchun katalizator bo'lib xizmat qilish, balki ba'zi hollarda rangli inqilobni boshlash uchun ham foydalanish qobiliyatini beradi, buning uchun gibril urush tomonidan tayyorlangan tuproqda "pishib yetish" shartlari mavjud. 90-yillarning oxiri va 2000-yillarning boshlarida o'zini harbiy strategiyalarning muhim tarkibiy qismi deb e'lon qilgan gibril urush fenomenining paydo bo'lishi zamonaviy to'qnashuvlarga yangi sifat baxsh etadi[2]. Ko'p o'lchovlilik xususiyati zamonaviy to'qnashuvlar strategiyasi, kuchlari va vositalari rivojlanib borishi bilan miqdoriy o'zgarishlarning sifat jihatidan o'zgarishini oldindan belgilab beradi. Ushbu xususiyat gibril urushning yangi o'lchovlari bilan bog'liq bo'lib, ularning asosiylari:

- mafkuraviy vositalar va "boshqariladigan betartiblik" ning zamonaviy modellariga urg'u berib, harbiy va noharbiy ta'sir shakllaridan foydalangan holda to'qnashuvning hamma narsani qamrab oluvchi xususiyati;

- urush mojaroga uzoq davom etadigan doimiy xususiyat beradigan eskirish strategiyasi asosida qurilgan;

- "tajovuz" tushunchasini belgilaydigan xalqaro huquq me'yorlari gibril urushga tatbiq etilmaydi, bunday urushda "front" va "orqa" tushunchalari mavjud emas;

- urushning yangi o'ldi avvalgi holati va inkor etish energiyasi bilan bog'liq bo'lib, mojaroni o'zgartirish uchun sifatli asosni tashkil etadi, urushning chiziqli paradigmasidan nohiziqli paradigmasiga o'tishni belgilaydi.

Gibrid tahdidlarning murakkab tabiati ularning nomini ochib berishni qiyinlashtiradi, bu odatda noma'lum. Shu tarzda yaratilgan noaniqlik hujum qilingan mamlakat yoki xalqaro hamjamiyatning maqsadli javobini sezilarli darajada sekinlashtirishi mumkin.

MUHOKAMALAR

Shuni ta'kidlash kerakki, gibrid tahdidlar davlatga yoki davlatlar koalitsiyasiga zarar etkazish xavfi yaqinda. Shu bilan birga, tahdidlarni bashorat qilish ularning mazmuni yoki etkazilgan zararining og'irligini aniq aniqlashga imkon bermaydi. Shunga ko'ra, gibrid tahdidlarga qarshi harakatlarni rejalashtirish va zarur resurslar bir qator noaniqliklar bilan bog'liq. 2014-yildan beri Ukraina sharqidagi voqealarda ko'rganimizdek, 2010-yildan beri an'anaviy, tartibsiz, terroristik va jinoiy tashkilotlar va qobiliyatlarning dinamik birlashishi sifatida gibrid tahdid aniqlandi. Bundan tashqari, ushbu kuchlar o'zlarining tashkiliy umumiy maqsadlariga erishish nuqtai nazaridan hamkorlik qilib kelayotganini ko'rsatadi[3]. Gibrid tahdidlar media texnologiyalari va siyosiy, harbiy va ijtimoiy infratuzilmalardagi pozitsiyalardan foydalanishlari mumkin. Qulay sharoitlarda odatiy kuchlarni jalb qilish uchun gibrid tahdidlar zamonaviy qurollarni, qo'mondonlik va nazoratni, kiberhujumlarni va qurollarni birlashtirish taktikasini birlashtirish orqali ijodiy moslasha oladi. Gibrid tahdidlar davlatlar va nodavlat subyektlarning assimetrik afzalliklarga erishish uchun turli strategiyalar, texnologiyalar va imkoniyatlarning kombinatsiyasidan foydalanish qobiliyatiga tayanadi. Bunga misol tariqasida Qozog'iston gibrid urushga tayyorgarlik doirasida harbiy o'quv mashqlarini o'tkazganini misol qilib aytishimiz mumkin. Rossiyaning Qozog'istonga nisbatan tashqi siyosati "tobora tajovuzkor" bo'lib borar ekan, mamlakat o'z mustaqilligini himoyalash choralarini kuchaytirishi lozim, deydi tahlilchilar. Nursultan – Kremlning postsovet makondagi tajovuzkor xatti-harakatlaridan xavotirga tushgan Qozog'iston o'z milliy xavfsizligini himoyalash va qurolli kuchlarini modernizatsiya qilish choralarini ko'rmoqda. Bunday xavotirga [oxirgi ikki oy ichida Rossiya siyosatchilari va jurnalistlarining Qozog'iston hududiga oid bir qator irredentistik bayonotlari](#) sabab bo'ldi. Kreml Qozog'istonning bir qismini "qaytarib olishi" kerak, degan gap-so'zlar qizg'in bahslarni keltirib chiqardi va [Qrimning Rossiya tarafidan noqonuniy anneksiya qilinishi](#) bilan bog'liq masalani yana o'rtaga olib chiqdi. 2017-yilda Qozog'iston rasmiylari Kremlning 2014-yilda Ukrainaga qarshi "gibrid urush" olib borganini inobatga olib, [olti yil ichida ilk bor mamlakat harbiy doktrinasini yangiladilar](#). Avvalgi harbiy doktrinada jangovar

ekstremizm va terrorizmga qarshi kurashga ko'proq e'tibor qaratilgan bo'lsa, yangi tahrirdagi hujjatda chegara bo'ylab qurolli mojarolar va ularni yumshatish choralari keng o'rin ajratilgan. Harbiylar yangicha ko'rinishdagi jangovar harakatlar bilan bog'liq voqelikni inobatga olgan holda harbiy tayyorgarlikni kuchaytirishlari kerak, deydi chimkentlik faxriy Aleksey Juravov. "Gibrid urushlar bugungi kunda ulkan tahdid hisoblanadi", dedi u. "Aggressor hozir urush e'lon qilmaydi va biror mamlakatni bosib olish uchun ochiqdan-ochiq qo'shin kiritmaydi. Qo'poruvchiliklar, ayirmachilarni qo'llab-quvvatlash, kiberhujumlar va axborot urushi – mana shular gibrid urush vositalaridir." Rossiyaning tashqi siyosati "tajovuzkor bo'lib qolgan", deydi Nur-sultonlik siyosatshunos Yernar Beysaliyev. "Qudratli armiya va ogohlik mamlakat mustaqilligining kafolatidir, tinchlikni istasangiz, urushga tayyor bo'lishingiz kerak. Sinovdan o'tgan bu aksioma hozirgi kunda ham dolzarbligini yo'qotgani yo'q", deydi siyosatshunos.

O'tgan oyda Qozog'iston armiyasining jangovar tayyorgarligi sinovdan o'tkazildi, unda chegaradagi tahdidlarga qarshi turishga alohida e'tibor qaratildi. Qurolli kuchlar nafaqat tashqi tahdidlarga qarshi kurashishga, balki yangicha turdagi urushlar olib borishga ham tayyor bo'lishi kerak, deyiladi Mudofaa vazirligining 30-yanvar kungi bayonotida. "Qurolli Kuchlar Bosh shtabi qo'shinlarning jangovar tayyorgarligini sinovdan o'tkazdi", deyiladi xabarda. "Qozog'iston prezidenti Qosim-Jo'mart To'qayev Mudofaa vazirligiga jangovar tajribani doimiy tarzda oshirib borish zarurligi haqida ko'rsatma bergan." Birinchi bo'lib quruqlikdagi qo'shinlarning razvedka va aloqa bo'linmalari trevoga bilan ogohlantirildi, keyinroq mashqlarga aviatsiya, tank va artilleriya bo'linmalari ham qo'shildi. Shuningdek, mashqlar hududida dronlar yordamida havo razvedkasi amaliyotlari olib borildi. Mashqlar qo'shinlar maskirovkasini ham o'z ichiga oldi, jumladan maketlardan foydalangan holda soxta tayanch punktlari va boshqa harbiy nuqtalar tashkil qilindi. "Mudofaa vazirining harbiy xizmatchilarni notanish poligonlarda jangovar tayyorgarlikdan o'tkazish talabini bajarish uchun, harbiy bo'linmalar jangovar topshiriqlarni bajarishi kerak bo'lgan hududlarga turli usullar, shu jumladan transport samolyotlari yordamida joylashtirildi". Bu haqda Qurolli kuchlar Bosh shtabi boshlig'i, general-leytenant Murat Bektanov ma'lum qildi, deyiladi vazirlik bayonotida. Uning aytishicha, bitta razvedkachi polk ilk marta Qozog'istonning turli geografik va iqlimiy hududlarida joylashgan beshta poligonda tekshiruvdan o'tgan[4].

XULOSA

Zamonaviy tahdidlar va ularga qarshi kurash mashqlar davomida razvedka qo'shinlari harbiy topografiya, yadroviy, biologik va kimyoviy himoya, qo'poruvchilik texnikasi va jismoniy tayyorgarlik sinovlaridan o'tdilar[5]. Ular tunda pistirmada

o'tirib, shartli dushman obyektlariga havo reydlarini amalga oshirdilar. Harbiy mutaxassislar dronlar yordamida shartli dushmanga tegishli 80 foizdan ortiq yashirin obyektlar koordinatalarini aniqladilar, haqiqiy pozitsiyalarni soxtalaridan ajratib, artilleriya kuzatuvini amalga oshirdilar. Poligonlarda barcha turdagi qurollardan o't ochish mashq qilindi. Mudofaa vazirligining xabar berishicha, bo'lib o'tgan mashqlar rejadan tashqari tekshiruvlarning birinchisi bo'ldi. Dastlabki mashg'ulotlar yakuniga ko'ra, vazirlik mutasaddilari zimmasiga yaqinda bo'lib o'tadigan keng ko'lamli mashg'ulotlar oldidan jangovar shaylikni va qo'shinlar tayyorgarligini kuchaytirish vazifasi yuklatildi. Qozog'iston o'z Qurolli kuchlarini modernizatsiya qilish yo'lida ham qat'iy choralar ko'rmoqda. Harbiylar zamonaviy zenit-raketa tizimlarini hozirladilar, avatsiya parki va muhandislik qo'shinlarining texnikasini mustahkamladilar, Qozog'iston harbiy dronini ishlab chiqdilar va 900 dan ortiq harbiy inshootlarni ta'mirladilar. O'tgan yili harbiy modernizatsiya dasturi doirasida [Qozog'istonda kompyuterlashtirilgan xizmatlar va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari ishga tushirildi.](#)

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Evgenieva T.V. Ommaviy siyosiy ong va xulq-atvorni boshqarish psixologiyasi: o'rganish usuli. Qo'llanma / T.V. Evgenieva, A.V. Selezneva, A.V. Manoilo. Moskva: "Izvestiya" nashriyoti, 2015 yil.
2. Klark R., Nake R. Uchinchi jahon urushi: Bu qanday bo'ladi? SPb.: Piter, 2011 yil.
3. Grigoriev V.R. Axborot viruslari - ommaviy qirg'inning yangi quroli // Axborot urushlari. Moskva viloyati: Yubiley. № 3. 2008 yil.
4. Nikolaychuk I.A. Mavjud harbiy-siyosiy vaziyat sharoitida gibril urushning mohiyati to'g'risida. Milliy strategiya muammolari, RISS, No3 (36), 2016, p. 85-105
5. Vinokurov V.V. Gibril urushlarga qarshi kurashda tarmoq diplomatiyasi, Diplomatik xizmat №1 -2016, 19-25 betlar